

Könyvszemle

Beck Mihály: Parajelenségek és paratudományok

„Augur augurem videt et ridet.” *Cato* (i. e. 234–149) híres mondása arra mutat, hogy a felvilágosult elmék már az ókorban sem vették komolyan az áltudományokat, így a madarak hangjára, röptére alapozott jóslatokat sem. Vörösmarty Mihály *A Guttenberg-albumba* című versének sorai viszont arra utalnak, hogy ez a problémakör két évezreddel később is eleven maradt: „Majd ha kifárad az éjs hazug álmok papjai szűnnek / S a kitörő napfény nem takar áltudományt, ... / Az lesz csak méltó diadal számodra, nevedhez / Méltó emlékjelt akkorán ad a világ.”

A vers megszületése óta eltelt mintegy másfél évszázad nem igazolta a költő optimizmusát: az „éj” nem fáradt ki, és továbbra is köztünk élnek a „hazug álmok papjai”. A tudomány évszázadának nevezett 20. század végétével az áltudományok jelenléte és veszélye a társadalomra mit sem csökkent, káros hatásuk pedig az elektronikus és nyomtatott bulvármédiák „jóvoltából” nagyobb, mint valaha. Az ellenük folytatott küzdelem egyenlőtlen. Az egyik oldalon áll néhány idejét és energiáit a tudományos felvilágítás szolgálatába állító tudós a maga racionális érvelésével, a nemes célkitűzéseket megvalósító, de csak szűk körre hatással bíró egyesületek, mint például a Tényeket Tisztelők Társasága, a másikon az emberi hiszékenységet, tudatlanságot kihasználó, igen sok esetben könnyen tetten érhető anyagi (esetenként hatalmas anyagi) érdekektől vezérelt erők állnak. Éppen ezért kell igen nagyra értékelni azoknak a tudó-

soknak áldozatkészségét, akik az áltudományok elleni, gyakran szélmalomharcnak tűnő küzdelmet vállalják.

E küzdelem hazai élharcosai közé tartozik Beck Mihály kémikus-akadémikus. Nagy sikerű, két kiadást is megért *Tudomány – áltudomány* című könyve (Akadémiai Kiadó, 1977, 1978) és számtalan ilyen tárgyú cikke, előadása rádió- és tévészerelése után a *Tudomány-Egyetem* sorozatban a Vince Kiadó gondozásában megjelent *Parajelenségek és paratudományok* című új könyvében minden eddiginél átfogóbb képet nyújt a könyv címében jelzett területről.

Ennek a könyvnek tárgyköre jelentősen bővült a negyedszázaddal korábban megírt könyvéhez képest. A természettudományokhoz köthető, illetve azok torzképeinek tekinthető területeken túlmenően, mint az örökmozgók és alternatív erőforrások, a klasszikus és modern alkimia, a földszugárzás és társai, a földön kívüli élet (ufológia), az alternatív gyógyászat, vizsgálódásának körét a szerző kibővíti a lelki tevékenységekhez kapcsolható fejezetekkel, mint a parapszichológia és a jósló „tudományok”.

A szerző messzire elkerüli a tudományos ismeretterjesztőknek, az áltudományok elleni küzdelem tudós élharcosainak gyakran szemére vetett fölényességet, az *ex cathedra* kinyilatkoztatásokat. Nagyképűség nélkül, tudósi hittel és alázattal, a természettudományok és a paratudományok gondolkodásmódjának, módszertanának összehasonlító elemzése alapján közelít a kérdéskörhöz. Talán az sem véletlen, hogy új könyvének címében az *áltudomány* kifejezés helyett a most divatosabb és a közvélemény szemé-

ben kevésbé pejoratív jellegű *paratudomány* szerepel. Ezeket teljesen komolyan véve a szerző külön fejezetben foglalkozik a tudományok és paratudományok hasonlóságainak és különbözőségeinek elemzésével. A könyv címében is megjelenő *parajelenségeket* úgy definiálja, hogy ezek „...azok az észlelések és megfigyelések, melyek az ismert természettudományi tényekkel és törvényszerűségekkel ellentétben állóknak látszanak”. Ennek a megfogalmazásnak finomságai elvi kikaput nyitnak a valódi tudomány irányába a paratudományok jóhiszemű művelői és hívői számára. „A parajelenség [...] meghatározásából az is következik, hogy elvben lehetséges, hogy a további kutatások során egyik vagy másik terület természettudományos magyarázatot kap, és ezzel a tudomány szerves részévé válik.”

A könyv tárgyalásmódja különböző attól függően, hogy a paratudományok tévedéseken, tévelygéseken vagy csaláson, öncsaláson alapulnak-e. Az előbbiekre vonatkozik a már említett tárgyilagos, érvelő megközelítés. Az utóbbiak esetében viszont, különösen azokban az esetekben, amikor a család mögött üzleti érdek ismerhető fel, beveti a szerzőre jellemző remek humor és finom irónia fegyverét. Ennek illusztrálására álljon itt egy idézet a könyvnek a gyógynévén alapú, tudományos megalapozottságú gyógyítás vadhajtásaként jellemzett virágterápiát bemutató részéből. „Bach 38-féle különböző növény virágjából készített vizes kivonatokat. Ezeket azonos térfogatú borpárlattal keverte. Ez azonban nagyon erős, a forgalomba kerülő készítményeket még tovább hígítják pálinkával vagy borpárlattal. Ha valaki fél az ismeretlen dolgoktól, akkor rezgőnyárfavirág-kivonatot ajánlatos innia, türelmetleneknek a bükkfavirág kivonata jó, önbizalomhiány esetén a vörösfenyő-kivonat, ha pedig védelmet akarunk szerezni a nemkívánatos változások és befolyások ellen, akkor dió-(favirág)-pálinkát célszerű innunk.

Vannak olyan vélemények is, hogy a legtöbb probléma esetében bármilyen jó minőségű alkoholos ital megteszi a kívánt hatást”.

A szerző nem kerüli el a kényes kérdéseket. Külön fejezetben foglalkozik a (vallásos) hit, a természettudományok és a paratudományok viszonyával. Az általa kínált megoldás ezek szétválaszthatóságáról (szétválasztandóságáról) nem sérti a hívők érzékenységét, s a nem-hívők tudományba vetett bizalmát.

Beck Mihály hatalmas ismeretanyagára támaszkodva, kitűnő stílussal megírt könyve hasznos mű és lebilincselő olvasmány is. Stílusának tömörségére és változatoságára jellemző, hogy az alig 190 oldalas könyvben a rendkívül nagy és változatos anyag tudományos igényű feldolgozása közben módot talál számos érdekfeszítő anekdota felidézésére is. A hírhedt médium, *Bastian, Rudolf trónörökös* közreműködésével való leleplezésétől, *Arany János* véleményén keresztül *Petőfi Sándor* szellemének asztaltáncolatok által történt megidézéséről *Benveniste* emlékező s így gyógyhatást közvetítő vízmolekuláig, sőt e-mailen továbbítható gyógyhatásáig tucat-szám olvashatunk szórakoztatóan tanulságos történeteket.

Kiknek ajánlható Beck Mihály könyve? Bár közérthető stílusa lehetővé tenné, sajnos csekély az esély rá, hogy a bulvármédiумok által félrevezetett, hiszékeny emberek olvasmánya legyen. (A Beck Mihály által is idézett, *Paracelsusnak* tulajdonított mondás „Mundus vult decipi, ergo decipiatur”, vagyis „a világ azt akarja, hogy becsapják, tehát be is csapják” alapján abban sem lehetünk biztosak, hogy ha el is jutna hozzájuk, hatásos lenne.) Csak remélni lehet azonban, hogy a kitűnő könyv sokakhoz eljut azok közül, akik tájékozódni szeretnének a tudományok és paratudományok szövevényes rendszerében, és módjuk van az olvasottak segítségével befolyásolni környezetük gondolkodásmódját.

Görög Sándor

vegyész